

8. ročník mezinárodní didaktické konference *Nové aspekty v didaktice mateřského jazyka*

Hynek Krátký, Petra Pačchová

hynek.kratky@email.cz

V prostorách pražské Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy se ve dnech 11.–12. října 2022 konal již 8. ročník mezinárodní didaktické konference „Nové aspekty v didaktice mateřského jazyka“, na jejíž organizaci se pravidelně podílí pražská a olomoucká pedagogická fakulta.

Na slavnostní zahájení navazovalo uctění památky prof. Aloise Jedličky a nedávno zesnulé prof. M. Szymańské s následnou diskusí, v níž zazněly osobní vzpomínky některých účastníků konference na tyto významné lingvisty.

S prvním příspěvkem, nazvaným Stačí pouhá revize RVP?, vystoupila **M. Čechová**. Kriticky se v něm zamýšlela nad aktuální iniciativou MŠMT, již vytkla zejména nesoustavnost a podléhání současným mýtům o snadném vzdělávání. Pro mnohé účastníky bylo povzbuzením, že z úst nesporné autority oboru zazněly myšlenky, které nejsou v mediálním prostoru příliš populární.

V kritické analýze aktuálních jevů pokračoval **R. Adam** svým příspěvkem Slovo tvorba ve výuce ČJ na ZŠ na příkladu učebnicové řady nakladatelství Nová škola. Motivací pro tento příspěvek byla osobní zkušenost autora coby rodiče, který s překvapením zjišťoval, jak jsou jeho děti v ZŠ v české slovo tvorbě vzdělávány. Jeho příspěvek obsahoval přehled konkrétních chyb příslušné učebnicové řady; návazná diskuse se zaměřila jednak na smysl učiva o slovo tvorbě pro žáky ZŠ, jednak na politiku MŠMT v udělování tzv. ministerských doložek učebnicím.

L. Liptáková s **E. Gogovou** z Prešovské univerzity představily výsledky výzkumu zabývajícího se porozuměním textu žáky 3. ročníku ZŠ. Výzkumný projekt se zaměřil hlavně na efektivní postupy při rozvoji procesů porozumění textu v mladším školním věku a byl založen na teorii interferencí.

S. Štěpáník se ve svém příspěvku Interakční stylistika a její didaktické implikace zamýšlel nad dosavadní koncepcí stylistiky, o níž se opírá dosavadní školská výuka a již nazývá stylistikou strukturalistickou, a její alternativou – tzv. interakční stylistikou. Navázal tak na směr úvah o proměnách paradigmatu výuky komunikace, naznačený v didaktice Školní výprava do krajiny češtiny (2020) a zároveň přispěl do úvah o revizi RVP.

Vystoupení **J. Pacovské** Kognitivní přístup k jazyku jako smysluplný a efektivní způsob výuky mateřského jazyka bylo obhajobou kognitivně orientovaného stylu výuky českého jazyka. Na několika konkrétních příkladech přesvědčivě ukázala, že tento přístup může mít mnohostranné využití v podpoře kreativity a kultivované komunikace žáků a zároveň tak pro ně zvyšovat atraktivitu učení.

K. Táborská ve svém vystoupení „K jazykovému obrazu ÚSPĚCHU u českých žáků“ seznámila účastníky konference se svým disertačním projektem, který je založen na kognitivně-lingvistickém přístupu. Autorka se v něm zaměřila na to, jakým způsobem děti poznávají a interpretují svět. Následná diskuse se zaměřila na jedno ze zjištění výzkumu, že žáci zřídka spojují úspěch se svou vlastní školní činností.

Dvojice autorek **R. Holanová** a **J. Hlaváčová** ve svém vystoupení Mediální výchova: od teorie k praxi představily nedávnou publikaci s totožným názvem a referovaly o výzkumu zaměřeném na analýzu komunikačního prostředí sociálních sítí. Vedle nabídky souboru konkrétních pracovních listů příspěvek zaujal rovněž postřehy využitelnými v průřezovém tématu mediální výchovy.

Program prvního dne konference uzavřelo vystoupení **Z. Kováčové** z nitranské univerzity, zaměřené na porovnání psychodidaktických přístupů v jazykové a literární složce výuky mateřského jazyka. Zdrojem prezentovaných závěrů byl projekt, v jehož rámci byl navržen a realizován intervenční program s deseti modelovými hodinami pro slovenské učitele na primárním a nižším sekundárním stupni.

Druhý den konference zahájila dvojice příspěvků referujících o průběžných výsledcích výzkumů týkajících se jazykových kompetencí žáků základní školy. **M. Trysińska** představila první část výzkumu z června 2022 sledující rozvoj jazykových kompetencí u žáků 4.–7. ročníku základních škol.

H. Balcereková pak referovala o druhé části výzkumu, ve kterém se zaměřila na textotvorné kompetence, zahrnující jak znalosti a dovednosti z jazykové, tak z literárně-kulturní oblasti. Rozmanitý vzorek respondentů umožňuje autorkám posoudit, do jaké míry základní škola vede k rozvoji sledovaných kompetencí, či kde dochází k regresi.

P. Sporek ve svém příspěvku přednesl výsledky výzkumu o závěrečných zkouškách z jazyka v 8. ročníku polské základní školy. Poukázal na jazykové oblasti uváděné v kurikulárních dokumentech a seznámil posluchače s výsledky kritické analýzy testových úloh ověřujících znalosti a dovednosti, jež jsou u žáků závěrečným testem ověřovány na konci povinné školní docházky.

O inovativním využití literárního díla Stanislava Lema pojednával příspěvek **M. Friedricha**. Ten si všímal zejména Lemových kratších próz, esejů a korespondence, které skýtají potenciál, jak – kromě tradičního využití sci-fi žánru – pracovat v hodinách mateřského jazyka a literatury s filozofickými a humoristickými texty.

P. Vočková otevřela téma podpory čtenářství u žáků učebních oborů. Autorka se zabývá otázkou výběru uměleckých textů, které mohou motivovat učně ke čtení. Na základě výsledků kvalitativního šetření potvrdila hypotézu, že intelektuálně méně náročné a tematicky adekvátní texty jsou v porovnání s vysokou literaturou pro motivaci učňů vhodnější.

Koncepci pedagogických praxí ve studijním programu Učitelství českého jazyka a literatury pro SŠ představily **K. Šormová** a **A. Králíková** z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. S reflexí vlastní pedagogické praxe vystoupil Lukáš Smola. Shrnul poznatky a představil bariéry, které mohou provázet pedagoga při aplikaci konstruktivistického a kognitivně-komunikačního paradigmatu ve výuce českého jazyka a literatury, a to jak z metodického, tak obsahového hlediska.

P. Chejnová prezentovala výsledky longitudinálního výzkumu zaměřeného na přítomnost, frekvenci a původ cizích slov v řečové produkci dítěte předškolního a mladšího školního věku.

E. Králová přednesla příspěvek na téma Prefixy a prefixoidy z klasických jazyků jako předpoklad porozumění cizím slovům (nejen) v češtině a poukázala na význam těchto slovotvorných komponentů v oblasti osvojování a rozšiřování slovní zásoby. Upozornila také na ustupující tendenci výuky latiny a řečtiny na středních školách a okrajový zájem o tuto problematiku v didaktikách českého i druhého jazyka.

E. Doležalová na základě analýzy písemných slohových prací žáků 6.–9. ročníku ZŠ představila konkrétní užití jednotlivých druhů vedlejších vět a nastínila možnosti, jak pracovat ve výuce s vedlejšími větami komunikačně a funkčně. Kontrastně zapůsobil závěrečný příspěvek **M. Šindelkové**, která účastníkům konference prezentovala obsahy sdílených materiálů v různých učitelských skupinách na sociálních sítích. Tyto materiály bývají často označovány jako „netradiční“ a jako takové vzbuzují poměrně značný zájem

učitelské komunity. Jak však ukazuje analýza těchto materiálů, jejich kvalita je často velmi nízká a zábavná forma jednotlivých aktivit převládá nad věcným obsahem.

Následná diskuse i slovo závěrem **E. Hájkové**, hlavní organizátorky konference „Nové aspekty v didaktice mateřského jazyka“, vyzněly ovšem pozitivně s odkazem na množství kvalitních a přínosných výzkumů, které byly během konference prezentovány. Doufejme, že v podobně vysokém počtu příspěvateľů na stejné vysoké úrovni proběhne i následující ročník, tentokrát v prostorách Univerzity Palackého v Olomouci.

Z literární galerie: František Langer

Vladimír Novotný

vlno@seznam.cz

V českém písemnictví je více Langrů a samostatný portrét by si v literární galerii zasloužil rovněž například dnes již zapomenutý skladatel krakováčků, předčasně zesnulý obrozenec Josef Jaroslav Langer (1806–1846). V současnosti se stále většího uznání opožděně po zásluze dopřává Jiřímu Langrovi (1894–1943), osobitému autorovi hebrejsky psané poezie a českojazyčných vyprávění o dnes již zaniklém světě haličských chasidů. V minulém století si ale více než důstojné místo na pomyslném českém literárním Olympu získal jeho starší bratr, dramatik a prozaik František Langer (1888–1965), pravý opak svého „chasidského“ sourozence. Nikoli náhodou se právě František, nejstarší z bratrů Langrů, později označovaný za příslušníka tzv. čapkovské generace, záhy stal významnou společenskou personou i renomovanou literární osobností.

Málokterý spisovatel měl natolik zajímavé životní osudy jako František Langer, který vyrostl v rodině pražského česko-židovského obchodníka s lihovinami. Vystudoval medicínu a posléze se stal umělcem a lékařem v jedné osobě. Už jako student se aktivně zúčastňoval literárního života a sblížil se s anarchisty F. Gellnerem, J. Haškem, S. K. Neumannem a dalšími, zároveň se (i jako budoucí autor *Malířských povídek*) stal zakládajícím členem kubistické *Skupiny výtvarných umělců*. Jako dobrovolník se zúčastnil první balkánské války v roce 1913, po vypuknutí první světové války bojoval coby medik na východní frontě u huculských dobrovolnických útvarů. V roce 1916 ho zajali Rusové, zakusil kruté útrapy carských zajateckých táborů, leč přežil a záhy vstoupil do čs. legií, v jejichž řadách posléze absolvoval celou slavnou sibiřskou anabázi jako šéflékař v hodnosti majora.

Když se jako legionářský veterán vrátil přes Japonsko, Čínu a Egypt do Prahy, působil jako plukovník ve vojenském zdravotnictví, souběžně se ale angažoval zejména v divadelním životě (i jako umělecký poradce prestižního Městského divadla na Královských Vinohradech) a od samého počátku byl též členem spisovatelského a politického kruhu „pátečníků“ okolo Karla Čapka. V červenci 1939 uprchl z protektorátu a stal se šéfem zdravotnictva čs. zahraniční armády ve Francii a pak ve Velké Británii; v této funkci se podílel i na spojenecké invazi 1944. Po návratu byl v Praze povýšen na generála a jako jeden z prvních jmenován národním umělcem. Poúnorové poměry mu však nepřály a se stigmatem masarykovského legionáře žil v ústraní a publikoval minimálně, nicméně ještě stačil vydat vynikající esejistické vzpomínky *Byli a bylo* (1963), reflektující literární život za tzv. první republiky.